


<p>УХВАЛЕНО вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди протокол № 4 від «30» червня 2020 року</p>		<p>Система управління якістю у ХНПУ імені Г.С. Сковороди</p> <p>ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ</p> <p>Теоретичні основи дидактичних досліджень</p>	<p>ЗАТВЕРДЖЕНО Віо. ректора Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди Ю. Бойчук</p> <p>від « 1 » липня 2020 р..</p>
---	---	--	---

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

Теоретичні основи дидактичних досліджень

(назва навчальної дисципліни)

рівня вищої освіти	_____	третього (освітньо-наукового)
		<i>(назва рівня вищої освіти)</i>
галузі знань	_____	01 Освіта/Педагогіка
		<i>(шифр і назва галузі знань)</i>
спеціальності	_____	011 Освітні, педагогічні науки
		<i>(код і назва спеціальності)</i>
освітня програма	_____	Освітні, педагогічні науки
		<i>(шифр і назва)</i>
Шифр за навчальним планом	_____	1.9.

Розробники програми: Золотухіна Світлана Трохимівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки;

Ткачова Наталія Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки;

Кін Олена Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки.

Рецензенти: Гриньова Валентина Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри початкової і професійної освіти. Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Штефан Людмила Володимирівна, професор кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти Української інженерно-педагогічної академії.

Обговорено та рекомендовано до затвердження Науковою радою університету протокол № 4 від «26» червня 2020 року.

Голова ради



(підпис)

(Ю. Бойчук)

(прізвище та ініціали)

Завідувач відділу
аспірантури та докторантури
(підпис)



(прізвище та ініціали)

(І. Разуменко)

1. Пояснювальна записка

Програма обов'язкової / вибіркової навчальної дисципліни Теоретичні основи дидактичних досліджень складена відповідно до освітньої програми підготовки фахівців першого «бакалаврського» (другого «магістерського») рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01Освіта/Педагогіка.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Теоретичні основи дидактичних досліджень» є здатність на основі концептуальних методологічних знань в галузі 01 Освіта/Педагогіка здійснювати теоретичний аналіз дидактичних явищ і процесів, розв'язувати комплексні проблеми в дослідній діяльності і професійній практиці.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Теоретичні основи дидактичних досліджень» є ознайомлення здобувачів наукового ступеня доктора філософії з методологічними засадами, науковим апаратом, методами, видами дидактичних досліджень, вимогами до оформлення їх результатів; опанування здобувачами методологією і технологією проведення дидактичного дослідження із дотриманням принципів академічної доброчесності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни відповідно до освітньої програми формуються **програмні компетентності**:

ІК здатність на основі концептуальних методологічних знань здійснювати аналіз педагогічних явищ, процесів, конструювати нові цілісні знання, ідеї, розв'язувати комплексні проблеми в науково-дослідницькій, педагогічній діяльності з урахуванням національного і світового досвіду;

ЗК4 здатність обґрунтовувати культурно-антропологічні смисли та ідеї Європи, питання інтеркультурної комунікації та антропологічного виміру мультикультуризму, а також національних традицій у контексті інтернаціоналізації та становлення культури суспільства знань;

ЗК9 здатність проявляти творчий підхід до розроблення освітніх технологій та їх реалізації в процесі виконання посадових обов'язків наукового співробітника, науково-педагогічного працівника;

ЗК10 здатність виявляти прогресивні освітні ідеї світової та вітчизняної педагогічної спадщини, порівнювати, виокремлювати цінні доробки дослідників, аналізувати їх і творчо використовувати у професійній діяльності;

ФК14 інтегровані знання з історії педагогіки, порівняльної педагогіки, інноватики в галузі освіти, методології науково-педагогічного дослідження;

ФК18 знання інноваційних освітніх тенденцій і напрямів, наукових засад управління й забезпечення якості освіти, способів їх реалізації в практиці загальної середньої та вищої школи;

ФК22 здатність відбирати, структурувати зміст навчального матеріалу, грамотно вибудовувати власні наукові та методичні тексти.

Передумови вивчення дисципліни. Викладання навчальної дисципліни «Теоретичні основи дидактичних досліджень» передбачає наявність вищої освіти, тобто систематизованих знань про природу, людину, суспільство, культуру, які відображають об'єктивну картину світу.

Особливого значення набувають розділи курсу «Педагогіка», які були спрямовані на формування системи науково-теоретичних знань з дидактики, її основних категорій і понять, розкриття особливостей організації навчального процесу.

Засвоєння презентованої дисципліни полегшують такі курси: «Філософські фундації та етичні орієнтири конструювання наукових проєктів», «Сучасні педагогічні технології в освіті», «Науковий СтендАП (Science Slam)», «Дизайн науково-педагогічного мислення», що викладаються

для здобувачів третього науково-освітнього рівня у першому та другому семестрах.

Результати навчання за дисципліною

У результаті опанування змісту навчальної дисципліни здобувачі мають досягнути таких **програмних результатів навчання:**

ПРН4 – продемонструвати знання лексичних, граматичних, стилістичних структур, що є необхідними для адекватного вираження відповідних ідей та понять в авторських наукових текстах (усно та письмово);

ПРН6 – володіти типовими для науково-педагогічної комунікації лексико-синтаксичними моделями української та іноземних мов для вибору оптимальної мовної поведінки викладача ЗВО;

ПРН9 – володіти педагогічною рефлексією для виявлення своїх ресурсних можливостей, побудови індивідуальної освітньої траєкторії, проектування стратегій саморозвитку і професійного зростання, освіти впродовж життя;

ПРН12 – продемонструвати знання концепцій та методологічних підходів у галузі педагогіки, історії педагогіки, освітньої інноватики, уміння виявляти суперечності та тенденції розвитку освітньої галузі;

ПРН15 – застосовувати перевірені часом наукові положення представників світової та української педагогічної думки у власних дослідженнях і професійній діяльності, сприяти їх популяризації в суспільстві;

ПРН17 – використовувати досягнення педагогічної інноватики у власній науковій та педагогічній діяльності, осмислювати теоретичну і практичну значущість освітніх нововведень, генерувати і презентувати власні інноваційні ідеї.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 4 кредити ЄКТС 120годин.

2. Зміст навчальної дисципліни за модулями та темами

Модуль 1. *Методологія дидактичних досліджень.*

Тема 1. *Поняття про методологію дидактики та її рівні. Наукові підходи і парадигми та їх місце і роль у дидактичних дослідженнях.*

Дидактичне дослідження як процес і результат наукової діяльності. Класифікація дидактичних досліджень за їх характером і змістом.

Методологічні засади процесу навчання. Рівні методології: філософські основи дослідження, його світоглядна функція і загальнонаукові положення; загальнонаукова методологія (системний підхід, синергетичний підхід, діяльнісний підхід, особистісно-орієнтований підхід, характеристика різних типів наукових досліджень, їх етапи й елементи: об'єкт, предмет дослідження, гіпотеза мета, завдання тощо); конкретно-наукова методологія, як сукупність методів, принципів і процедур, що застосовуються в дидактиці.

Поняття наукового підходу і парадигми.

Освітні парадигми навчання (особистісно-орієнтоване навчання, технократичне, особистісне, прагматичне, вільне навчання та ін.). Компетентнісний підхід як основа нової парадигми освіти.

Тема 2. *Поняття культури дидактичних досліджень.*

Культура дидактичних досліджень як якість і рівень способів науково-дослідної роботи та її результатів. Презентація та оформлення результатів наукової роботи.

Загальні вимоги до викладу і стилю тексту дисертації. Наукове мовлення. Прийоми викладення наукових матеріалів. Вимоги до структурних елементів дисертації (титульний аркуш; анотація; зміст; основна частина; список використаних джерел; додатки). Оформлення елементів текстової частини дисертації. Рубрикація тексту. Вимоги до оформлення таблиць, схем, моделей, графіків, ілюстрацій. Написання формул. Перелік умовних скорочень, символів, термінів, визначень. Скорочення слів і словосполучень в тексті. Нумерація сторінок. Правила подання посилань, приміток, цитат.

Бібліографічне оформлення списку використаних джерел у науковій праці.

Національний стандарт України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». Стили оформлення списку

наукових публікацій, рекомендовані МОН України (MLA (Modern Language Association) style; APA (American Psychological Association) style; Chicago/Turabian style; Harvard style; ACS (American Chemical Society) style; AIP (American Institute of Physics) style; IEEE (Institute of Electrical and Electronics Engineers) style; Vancouver style; OSCOLA; APS (American Physics Society) style; Springer MathPhys Style).

Модуль 2. *Теоретичні основи дидактичних досліджень.*

Тема 1. *Особливості розвитку дидактичних досліджень: історичний аспект.*

Основи теорії навчання за Я. Коменським: зміст освіти, дидактичні принципи, методика організації класно-урочної системи, закономірності навчання.

Й. Песталоцці про цілі навчання, виховання, розвитку, роль психологічних засад у навчанні, його побудову з урахуванням людської природи, сили розуму, рук і серця. Теорія елементарного навчання (через форму, число, слово).

Теорія виховуючого навчання Й. Гербарта. Організація процесу засвоєння знань на уроці під керівництвом учителя. Поглиблення і осмислення у процесі передачі знань.

Дидактична концепція К. Ушинського: принципи, методи навчання, роль активності й розумового розвитку дитини в навчанні. Роль і завдання дидактики («Загальна», що вивчає загальні основи навчання і принципи, спільні для всіх дисциплін. й «окрема», що є застосуванням основ загальної дидактики до окремих навчальних предметів).

Прагматична теорія Д. Дьюї: навчання на основі особистого досвіду дитини, корисність знань, пошуками ефективних засобів навчання (інструменталізм).

Формування в учнів пізнавальної активності й творчого мислення на основі цілісного підходу до навчального процесу в дослідженнях Л. Занкова, М. Данилова, Г. Щукіної, І. Лернера, А. Алексюка, В. Онищука та ін.

Педагогіка співробітництва (Ш. Амонашвілі, С. Соловейчик, С. Лисенкова, В. Шаталов, М. Гузик, М. Палтишев, В. Караковський та ін.) про організацію навчального процесу, зміст і методи навчання.

Тема 2. *Сучасні теорії навчання. Формальна, інформальна та неформальна освіта. Дуальна освіта.*

Розвивальне навчання (Д. Ельконін, В. Давидов, Л. Занков), випереджаюче навчання (С. Лисенкова), проблемне навчання (М. Махмутов, А. Матюшкін), теорія поетапного формування розумових дій (П. Гальперін, Н. Талізін), особистісно-орієнтоване навчання, концепція активізації пізнавальної діяльності (В. Лозова, Т. Шамова) та ін..

Внесок українських учених у розвиток дидактики та дидактичних досліджень (В. Оніщук, В. Бондарь, О. Савченко, В. Євдокимов, В. Лозова).

Формальна, неформальна та інформальна освіта. Форми формальної, неформальної та інформальної освіти. Вимоги до закладів формальної, неформальної та інформальної освіти. Рекомендації Асамблеї Ради Європи «Про неформальну освіту» (2000 р.),

Дистанційна освіта. Моделі дистанційного навчання.

Дуальна освіта. Завдання дуальної освіти. Підстави для впровадження елементів дуальної освіти. Загальна характеристика дуальної освіти.

Тема 3. *Тематика дидактичних досліджень у контексті сучасних викликів.*

Дистанційна освіта як актуальна дидактична проблема. Поняття про дистанційну освіту. Історія розвитку та становлення дистанційної освіти. Вимоги до організації дистанційного навчання.

Теоретичний аналіз змішаного навчання. Особливості системи змішаного навчання. Основні компоненти змішаного навчання.

Інтегроване навчання в системі наукових досліджень. Умови успішності інтегрованого навчання. Різні підходи до організації інтегрованого навчання (мультидисциплінарне, міждисциплінарне, трансдисциплінарне). Види інтегрованого навчання.

Модуль 3. *Вимоги до науково-педагогічних працівників.*

Тема 1. *Етичні вимоги до науковців.*

Поняття науково-педагогічного і наукового працівника (Закон «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність»). Постанова Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000

р. № 963.).

Зміст та функції науково-педагогічної діяльності викладача вищої школи.

Загальні вимоги до викладача вищої школи. Професіограма викладача вищої школи. Етичні вимоги до педагогів і науково-педагогічних працівників. Професійний етос науковця в Україні. Проблема етично-правового регулювання дослідницької діяльності в дидактиці. Деонтологічний аналіз дидактичних досліджень

Тема 2. *Поняття про авторське право. Права та обов'язки наукових працівників.*

Поняття про авторське право та відповідальність за його порушення (Закон України «Про авторські права»). Права та обов'язки наукових науково-педагогічних працівників (Стаття 54 Закону України про освіту).

Модуль 4. *Організація та проведення експериментального дидактичного дослідження.*

Тема 1. *Вивчення ступеню розробленості дидактичної проблеми і обґрунтування її актуальності.*

Визначення актуальності з огляду на суперечливість, істинність, місце досліджуваної проблеми в науці, зіставлення історичного та логічного, виокремлення головного напрямку дослідження.

Соціальна та загальнонаукова аргументація обраної дидактичної проблеми .

Історико-аналітичне обґрунтування проблеми. Обґрунтування проблеми з погляду педагогічної практики

Тема 2. *Визначення наукового апарату дидактичного дослідження.*

Наукознавчий підхід до дидактичного дослідження. Поняття наукового апарату дослідження. Аналіз робіт С. Гончаренко, В. Красевського, В. Загвязинського та ін. щодо визначення наукового апарату дослідження. Формулювання об'єкта, предмета, мети, завдань, гіпотези, методів дослідження. Визначення джерельної бази дидактичного дослідження.

Тема 3. *Етапи організації та проведення експериментального дослідження в дидактиці. Підходи до оцінки ефективності та вірогідності дидактичного дослідження.*

Правила проведення експерименту в навчальному закладі (дошкільної освіти, середньої освіти, вищої освіти). Вимоги до експериментальної роботи. Наукове керівництво та експертиза дидактичних досліджень в навчальних закладах різного рівня.

Поняття про педагогічний експеримент та його види, етапи. Педагогічне спостереження, анкетування, тестування, бесіда, незалежне оцінювання й самооцінювання як методи збирання емпіричних даних про рівень сформованості в суб'єктів дослідження рівня сформованості визначеної якості. Педагогічний експеримент як метод перевірки гіпотези дослідження.

Використання методів математичної статистики для кількісного та якісного аналізу результатів експериментальної роботи.

3. Засоби діагностики успішності навчання

Форми та методи поточного та підсумкового контролю:

співбесіда - обговорення основних навчальних питань семінарського заняття (проводиться на кожному семінарському занятті);

усне опитування - перевірка виконання самостійних завдань з теми заняття (проводиться на початку семінарського заняття);

перевірка письмових завдань – завдань самостійної роботи (здійснюється у встановлені науково-педагогічними працівниками терміни), завдань практичної роботи відповідно до теми семінарського заняття (проводиться під час семінарського заняття).

Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

4. Рекомендовані джерела

Базова

1. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.

2. Методологічні засади педагогічного дослідження : монографія / авт. кол. : Є. М. Хриков, О. В. Адаменко, В. С. Курило та ін. ; за заг. ред. В. С. Курила, Є. М. Хрикова ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 248 с.
3. Лекції з педагогіки вищої школи: навч. посібник / за ред. В.І. Лозової. – 2-е вид., доп. і випр. – Х. : «ОВС», 2010. – 480 с.
4. Порівняльна педагогіка: методологічні орієнтири українських компаративістів : хрестоматія. Т. 1. / [авторський колектив]. – Київ : Педагогічна думка, 2015. – 176 с.
5. Сисоєва С. О. Методологія науково-педагогічних досліджень : підруч. для магістрів спец. «Педагогіка вищої школи» / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – Рівне : Волин. обереги, 2013. – 359 с.

Допоміжна

1. Васильєва С. О. Розвиток професійного статусу вчителя : теорія та історія: монографія / С. О. Васильєва. – Х. : Вид. «Планета-Принт», 2015. – 540 с.
2. Ваховський Л. Ц. Методологія досліджень історико-педагогічного процесу: постановка проблеми / Л. Ц. Ваховський // Шлях освіти. – 2005. – № 2. – С. 7–11.
3. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: підручник Київ: ЦНЛ, 2018. 384 с.
4. Данильян О. Г. Методологія наукових досліджень: підручник. Харків, 2019. 368 с.
5. Закон України «Про освіту»: чинне законодавство станом на 01 лютого 2018 року: офіц. текст. Київ: АЛЕРТА, 2018.120с.
6. Золотухіна С. Т., Микитюк О. М. Історико-педагогічний підхід. Наукові підходи до педагогічних досліджень : монограф. / За ред. В. І. Лозової. Харків: Хар. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, 2012. С. 318-347.
7. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв ; під ред. В. О. Дроздова ; М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України. – 3-тє вид., переробл. і доповн. – К. : Професіонал, 2005. – 238, [1] с.
8. Національний стандарт України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація». Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». – Режим доступу: <http://lib.pu.if.ua/files/dstu-8302-2015.pdf>.
9. Пехота О. М. Основи педагогічних досліджень: навч. посібник / О. М. Пехота. – 2-ге вид., перероб. та допов. – К. : Знання, 2013. – 287 с.
10. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічне дослідження та його «околиці» / О. В. Сухомлинська // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Вип. ХХХХ. – Херсон. – 2005. – С. 8–14.
11. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О. В. Сухомлинська. – К. : А.П.Н., 2003. – 68 с.
12. Ткачова Н. О. Аксиологічний підхід. Наукові підходи до педагогічних досліджень : монограф. / За ред. В. І. Лозової. Харків: Хар. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, 2012. С. 126-146.
13. Трубавіна І. М. Зміст нормативної навчальної дисципліни «Теоретичні основи дидактичних досліджень» за напрямом підготовки: доктор філософії (науки про освіту 011, спеціалізація 09, денна форма навчання. «Соціально-гуманітарні дисципліни: напрямки наукового пошуку». Матер. всеукр. наук. конфер. (м. Дніпропетровськ, 12 квітня 2016 р.): у 2-х частинах. Д. : ТОВ «Інновація», 2016. Частина II. С. 105-109.
14. Цехмістрова Г. С. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посібник / Г. С. Цехмістрова. – 2-е вид. допов. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2012. – 352 с.

5. Додаткові ресурси

1. <http://www.mon.gov.ua/> – Офіційний сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України;
2. <http://www.pu.ac.kharkov.ua/> – Сайт Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди;
3. <http://nbuv.gov.ua/> – Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського;

4. <http://www.dnpb.gov.ua/> – Сайт Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського;
5. <http://korolenko.kharkov.com/> – Сайт Харківської державної наукової бібліотеки імені В.Г. Короленка;
6. <http://www.osvita.org.ua/> – Освітній портал – освіта в Україні, освіта за кордоном;
7. <http://ostriv.in.ua/> – Освітній шкільний інтернет-портал «Острів знань»;
8. <http://www.edu-post-diploma.kharkov.ua/> – Офіційний сайт Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти»;
9. <http://guonkh.gov.ua/> – Офіційний сайт Департаменту науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації;
10. <http://www.portal-slovo.ru/> – Образовательный портал «Слово»;
- <http://www.gumer.info/> – Библиотека Гумер – гуманитарные науки